

Elefántösvény

Adva van egy hatalom, a szörnű elefánt.

Na most, milyen ez az elefánt? Mitől elefánt, hogyan elefánt, fülétől a farkáig az-e, vagy a farkától a füléig? Hogyan keletkezett, és miért; előbb lett agyara, s csak azután ormánya, vagy épp fordítva? Hogyan lehetne kicserélni alkatrészeit, megújítani ormányát, ormótlan lábát, lapátfüleit, de úgy ám, hogy azért elefánt maradjon?

Szétszedni az elefántot, majd gyorsan összerakni, azért nagy baj ne legyen.

Ha elefánt a hatalom, akkor elefántkodik a sajtója is.

Voltak itt cikkek, publicisztikák, hogyne lettek volna. A hetvenes, nyolcvanas években leginkább. Ahogyan egyre szabadságosodott az ország, úgy szaporodtak a viták is. *Ki lett mondva* az elefánt füle, ormánya, mulatságosan a talpazata is, múltja, jelene.

Eörsi István példát említ publicisztikai kötetében. Még benne vagyunk a Kádár-korszakban, de már annak alkonyában. Megjelent egy bátor írás az ÉS-ben, szerzője felszólította Kádár Jánost, szólaljon meg végre. Hogy is volt az ötvenhatban? Mit mondott, ígért, s mit cselekedett? Akkor már történelmi viták folytak ötvenhatról, még a reveláció erejével hatott a népfelkelés emlegetése, pláne a forradalomé.

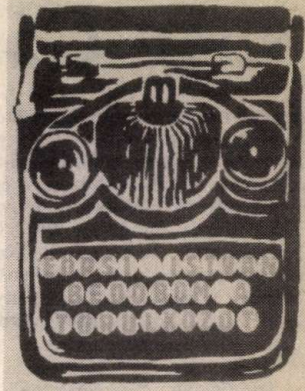
Nagy téma, fénylő homlokok.

Akkor Eörsi azt írja: a nagy téma nem az, hogy „mit mond Kádár János, hanem hogy miként fojthatta el évtizedeken át véres verejtékkel megszerzett tudását az ország... A lakosság porba sújtva, egyéb alternatíva híján, a hatvanas évek elején – cserébe a több szabadságért és húsért – elismerte a meglévő uralmi viszonyokat... Egy egész nemzet úgy tett, mint a szüzlány, aki – két tisztességet egy csapásra megmentendő – férjhez megy ahhoz, aki megerőszakolta. Miért tette ezt? Hogy bírta ki évtizedeken át a nem kívánt intimítást? Miért nem készít e tárgyban még most sem számvetést? Szerintem, ez a téma.”

Az elefánt lényege.

Minthogyha – írja – valaki megszámlálná egy elefánt vörösvérsejtjeit, hogy tudományosan megállapítsa: valóban elefánttal van-e dolga? Én mint tudománytalan lény, úgy vélem: agyar és ormány elegendő bizonyíték.

Eörsi kötete történelmi olvasmány is, a honi publicisztika történetéé. Egy kritika Juhász Ferencről, ami azért nem jelenhetett meg, mert Juhász Aczél barátja. Aki Juhászt bírálja, az a kultúrpolitikát bírálja. Egy Hermann István-bírálat, ami azért nem jelenhetett meg, mert ha Juhászt megvédjük, akkor Hermann is meg kell védenünk. Egy népi, egy

urbánus. Mindezt Aczél kulturális minisztere mondja Eörsinek; Pozsgay Imrének hívják, aki szinte skizofrén állapotban felajánlja Eörsinek az emigrálást.

Az az érdekes, hogy miközben Eörsi István ilyes élményeit írja, csöppet sem indulatos. Írásainak nincs szamizdat szaga, noha publicisztikái a szamizdatokba menekülnek. Jovánovics Miklós, az ÉS egykori főszerkesztője azt mondja neki egy cikk elutasítása kapcsán: te vagy a legszabadabb író. Eörsi lecsaphatna, hogy vannak-e a szabadságnak fokozatai, de inkább a főszerkesztők, miniszterek, a különben tehetséges, de nem sokkal több emberek skizofrén állapotán elmélkedik... téged is korlátoztak a tabuk – írja a főszerkesztőnek. – Mint tisztségviselő, érvényesítenéd őket, mint szerkesztő – tehát alkotó ember – átlépnél rajtuk. Itt merül fel a szabadság dilemmája, hiszen minduntalan választanod kell különböző minőségeid között.

Eörsi választott; igaz, meg is kapja érte: „Amikor nekünk a mai helyzetben minden szót meg kell fontolnunk, hogy ne ártsunk valamiképpen, te szabadon, minden meggondolás nélkül írsz olyan dolgokról...” – és itt hosszú lista következhetne.

Eörsi független író, kisejlik, nem tartozik sehová. Vitázik Csoóri Sándorral, író társaival; József Attiláról, kortársairól ír; előre megmondja, ez vihart kavart majd, de megengedi magának a luxust, hogy ne ismerjen tabut. Csöppet sem tart attól, hogy ezáltal besorolódik, része lesz valami nem kívánt egésznek. Ez magatartás. Logikája kristálytiszt, stílusa magával ragadó; érdemes elolvasni portréit Ginsbergről, Krassó Miklósról, nyugati élményeiből fogant rajzait. Egy publicista tehát, akinek tehetsége – s ez ma nálunk különösen fontos – tartással párosul.

El is gondolkodik az ember: egy ilyen alkotóra, gondolkodóra nem volt igazán szüksége az elefántnak, legalább hogy az ösvényét tapossa.

Megyesi Gusztáv (Eörsi István: *Bedobom a törülközőt. Napra-forgó Kft. 186 oldal, fűzve 96 Ft.*)